

ગુજરાત સ્ટેટ એલિજબીલિટી ટેસ્ટ

વિષય : રાજ્યશાસ્ત્ર

GSET અભ્યાસક્રમ

કોડ નં : ૧૧

એકમ ૧: રાજકીય સિદ્ધાંત

સંકલ્પનાઓ:

- સ્વતંત્રતા
- સમાનતા
- ન્યાય
- અધિકાર
- લોકશાહી
- સત્તા
- નાગરિકતા

રાજકીય પરંપરાઓ:

- ઉદારમતવાદ
- રૂઢિચુસ્તતાવાદ
- સમાજવાદ
- માર્ક્સવાદ
- નારીવાદ
- પર્યાવરણવાદ
- બહુસંસ્કૃતિવાદ,
- અનુઆધુનિકતાવાદ

એકમ ૨: રાજકીય વિચાર

- કોન્ફ્યુસિયસ
- પ્લેટો
- એરિસ્ટોટલ
- મેકિયાવેલી
- હોબ્સ
- લોક
- રુસો
- હેગેલ
- મેરી વોલસ્ટોનક્રાફ્ટ
- જ્હોન સ્ટુઅર્ટ મિલ
- કાર્લ માર્ક્સ
- ગ્રામ્સી
- હાન્ના આરેન્ડ
- ફ્રાન્ઝ ફેનન
- માઓ ઝેદોન્ગ
- જ્હોન રોલ્સ

એકમ ૩: ભારતીય રાજકીય વિચાર

- ધર્મશાસ્ત્ર
- કૌટિલ્ય
- આગાના સુત્ત
- બરાની
- કબીર

- પંડિતા રમાબાઈ
- બાળ ગંગાધર તિલક
- સ્વામી વિવેકાનંદ
- રવિન્દ્રનાથ ટાગોર
- એમ. કે. ગાંધી
- શ્રી અરવિંદ
- પેરિયાર ઈ. વી. રામાસ્વામી
- મોહમ્મદ ઇકબાલ
- એમ. એન. રોય
- વી. ડી. સાવરકર
- ડો. બી. આર. આંબેડકર
- જે. એલ. નહેરુ
- રામ મનોહર લોહિયા
- જયપ્રકાશ નારાયણ
- દીનદયાલ ઉપાધ્યાય

એકમ ૪ : તુલનાત્મક રાજકીય વિશ્લેષણ

- અભિગમો: સંસ્થાગત, રાજકીય સંસ્કૃતિ, રાજકીય અર્થશાસ્ત્ર, નૂતન સંસ્થાવાદ, તુલનાત્મક પદ્ધતિઓ
- સંસ્થાનવાદ અને સંસ્થાનવાદનો અંત: સંસ્થાનવાદના રૂપો, પ્રતિ-સંસ્થાનવાદી સંઘર્ષો અને સંસ્થાનવાદનો અંત
- રાષ્ટ્રવાદ: યુરોપીય અને ગેર-યુરોપીય
- રાજ્ય સિદ્ધાંત: મૂડીવાદી અને સમાજવાદી સમાજોમાં રાજ્યના સ્વરૂપ વિષે વાદ-વિવાદ; ઉત્તર-સંસ્થાનવાદી રાજ્ય; કલ્યાણ રાજ્ય; વૈશ્વિકીકરણ અને રાષ્ટ્ર-રાજ્ય

- રાજકીય શાસન પ્રણાલીઓ: લોકશાહી (ચૂંટણીલક્ષી, ઉદારવાદી, બહુમતી-આધારિત, સહભાગી) અને બિન-લોકશાહી શાસન પ્રણાલીઓ (પૈતૃકવાદી, નોકરશાહીનો એકહથ્થુ સત્તાવાદ, લશ્કરી સરમુખત્યારશાહી, સર્વાધિકારવાદ, ફાસીવાદ)
- બંધારણ અને બંધારણવાદ: બંધારણનાં રૂપો, કાયદાનું શાસન, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને ઉદારવાદી બંધારણવાદ, કટોકટીની સત્તાઓ અને બંધારણવાદનું સંકટ
- લોકશાહીકરણ: લોકતંત્રીય સંક્રમણ અને દૃઢીકરણ
- વિકાસ: અલ્પવિકાસ, પરાધીનપણું. આધુનિકીકરણ, વિશ્વ વ્યવસ્થા સિદ્ધાંત, વિકાસ અને લોકશાહી
- સત્તાની સંરચના: શાસક વર્ગ, શિષ્ટ વર્ગ, લોકતંત્રીય અગ્રવર્ગ-વર્ચસ્વ
- કર્તાઓ અને પ્રક્રિયાઓ: ચૂંટણી પ્રથાઓ, રાજકીય પક્ષો અને પક્ષ પ્રણાલી, હિત જૂથો, સામાજિક ચળવળો, નૂતન સામાજિક ચળવળો, બિન-સરકારી સંગઠનો, નાગરિક સમાજના અભિયાનો, ક્રાંતિઓ

એકમ પ: આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધો

આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધોના અભ્યાસના અભિગમો: આદર્શવાદ, યથાર્થવાદ, સંરચનાત્મક માર્ક્સવાદ, નવ-ઉદારવાદ, નવ યથાર્થવાદ, સામાજિક રચનાવાદ, આલોચનાત્મક અંતરરાષ્ટ્રીય સિદ્ધાંત, નારીવાદ, અનુ-આધુનિકતાવાદ

સંકલ્પનાઓ: રાજ્ય ,રાજ્ય પ્રણાલી અને બિન-રાજ્ય કર્તાઓ, સત્તા, સાર્વભૌમત્વ અને સુરક્ષા: પરંપરાગત અને બિન-પરંપરાગત

સંઘર્ષ અને શાંતિ: યુદ્ધનું બદલાતું સ્વરૂપ; સામુહિક સંહારના શસ્ત્રો; નિવારણ; સંઘર્ષનો ઉકેલ, સંઘર્ષનું રૂપાંતરણ

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર: લક્ષ્ય અને ઉદ્દેશો, સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સંરચના અને તેની કાર્યપ્રણાલીનું મૂલ્યાંકન; શાંતિ અને વિકાસને લગતા પરિપ્રેક્ષ્યો; માનવતાવાદી હસ્તક્ષેપ; આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદો; આંતરરાષ્ટ્રીય અપરાધ અદાલત

આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધો નું રાજકીય અર્થતંત્ર; વૈશ્વિકીકરણ; વૈશ્વિક શાસન અને બ્રેટન વુડ્સ પ્રણાલી; ઉત્તર-દક્ષિણ સંવાદ; વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન; જી - ૨૦; BRICS

પ્રાદેશિક સંગઠનો: યુરોપીય સંઘ; આફ્રિકી સંઘ; શંઘાઇ સહકાર સંગઠન; ASEAN

સાંપ્રત પડકારો: આંતરરાષ્ટ્રીય આતંકવાદ; આબોહવામાં પરિવર્તન અને પર્યાવરણીય ચિંતાઓ; માનવ અધિકારો, સ્થળાંતર અને વિસ્થાપિતો; ગરીબી અને વિકાસ; ધર્મ, સંસ્કૃતિ અને ઓળખનાં રાજકારણની ભૂમિકા

એકમ ૬: ભારતની વિદેશ નીતિ

ભારતની વિદેશનીતિ પર પરિપ્રેક્ષ્યો: ભારતની અનુ-ઉપનિવેશક, વિકાસ અને ઉભરતી સત્તા અને ઉભરતા રાજકીય અર્થતંત્ર તરીકેની ઓળખ

ભારતની વિદેશનીતિમાં સાતત્ય અને પરિવર્તન: સિદ્ધાંતો અને નિર્યાયક પરિબળો; બિન-જોડાણવાદી ચળવળ: ઐતિહાસિક પૂર્વભૂમિકા અને બિનજોડાણવાદની પ્રસ્તુતતા; ભારતની આણ્વીક નીતિ

ભારતના પ્રમુખ સત્તાઓ સાથે સંબંધો: યુ.એસ.એ.; યુ.એસ.એસ.આર. / રશિયા; લોક-પ્રજાસત્તાક ચીન

ભારતનું બહુ-ધ્રુવી વિશ્વ સાથે સાહચર્ય: ભારતના યુરોપીય સંઘ, BRICS, ASEAN, શંઘાઇ સહકાર સંગઠન, આફ્રિકી સંઘ, આફ્રિકી વિકાસ સમુદાય, ગૉલ્ડ સહકાર સંગઠન સાથેના સંબંધો

ભારતના પાડોશી સંબંધો: સાર્ક, ગુજરાલ સિદ્ધાંત, 'લુક ઇસ્ટ / એક્ટ ઇસ્ટ' ' લુક વેસ્ટ'

આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થાઓમાં ભારતની વાટાઘાટો માટેની વ્યૂહરચના: સંયુક્ત રાષ્ટ્ર, વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન, ઇન્ટરનેશનલ મોનેટરી ફંડ. ઇન્ટર-ગવર્નમેન્ટલ પેનલ ઓન ક્લાઈમેટ ચેન્જ

સાંપ્રત પડકારો: દરિયાઈ સુરક્ષા, ઉર્જા સુરક્ષા, પર્યાવરણીય સુરક્ષા, સ્થળાંતર કરતી પ્રજા અને શરણાર્થીઓ, જળ સંસાધનો, આંતરરાષ્ટ્રીય આતંકવાદ, સાયબર સુરક્ષા

એકમ ૭: ભારતમાં રાજકીય સંસ્થાઓ

ભારતના બંધારણનું ઘડતર: સંસ્થાનવાદનો વારસો અને ભારતની રાષ્ટ્રીય યળવળનું ભારતના બંધારણના ઘડતરમાં યોગદાન

બંધારણ સભા: સંરચના, વિચારધારાકીય જોડાણો, બંધારણીય ચર્ચાઓ

બંધારણનું તત્વજ્ઞાન: આમુખ, બુનિયાદી અધિકારો, માર્ગદર્શક સિક્કાંતો

ભારતમાં બંધારણવાદ: લોકશાહી, સામાજિક પરિવર્તન, રાષ્ટ્રીય એકતા, નિયંત્રણ-સંતુલન રચના, બુનિયાદી ઢાંચા વિષે વાદવિવાદ, બંધારણીય સુધારાઓ

સંઘીય કારોબારી: રાષ્ટ્રપતિ, વડાપ્રધાન, મંત્રી પરિષદ

સંઘીય સંસદ: સંરચના, ભૂમિકા અને કાર્યવાહી, સંસદીય સમિતિઓ

ન્યાયતંત્ર: સર્વોચ્ચ અદાલત, રાજ્યની વડી અદાલતો, ન્યાયિક સમીક્ષા, ન્યાયિક સક્રિયતા, ન્યાયિક સુધારાઓ

રાજ્યોમાં કારોબારી અને ધારાસભા: ગવર્નર, મુખ્ય મંત્રી, રાજ્યોના ધારાગૃહો

ભારતમાં સમવાય તંત્ર: મજબૂત કેન્દ્રનું માળખું, અસમ્પ્રમાણ જોગવાઈઓ અને અનુકૂળન, અંતર-શાસકીય સંયોજનના યંત્રોની કામગીરી, અંતર-રાજ્ય કાઉન્સિલ, ઉભરતા પ્રવાહો

ચૂંટણીની પ્રક્રિયા અને ચૂંટણી પંચ: ચૂંટણીઓનું સંચાલન, નિયમો, ચૂંટણી સુધારાઓ

સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થાઓ: કાર્યવાહી અને સુધારાઓ

બંધારણીય અને કાનૂની સંસ્થાઓ: કંટ્રોલર અને ઓડિટર જનરલ, રાષ્ટ્રીય અનુસૂચિત જાતિ પંચ, રાષ્ટ્રીય અનુસૂચિત જનજાતિ પંચ, રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ, રાષ્ટ્રીય મહિલા પંચ, રાષ્ટ્રીય લઘુમતી પંચ

એકમ ૮: ભારતમાં રાજકીય પ્રક્રિયાઓ

રાજ્ય, અર્થતંત્ર અને વિકાસ: ભારતીય રાજ્યનું સ્વરૂપ, વિકાસના આયોજનનું માળખું, નવી આર્થિક નીતિ, વૃદ્ધિ અને માનવ વિકાસ

વૈશ્વિકીકરણની પ્રક્રિયા: સામાજિક અને આર્થિક સૂચિતાર્થો

ઓળખોનું રાજકારણ: ધર્મ, જનજાતિ, જ્ઞાતિ, પ્રદેશ, ભાષા

સામાજિક આંદોલનો: દલિત, જનજાતીય, મહિલા, ખેડૂતો, કામદારો

નાગરિક સમાજ: બિન-પક્ષીય સામાજિક જૂથો, બિન-સરકારી સંગઠનો, સામાજિક અભિયાન સમૂહો

ભારતીય રાજકારણનું પ્રાદેશિકીકરણ: ભારતીય રાજ્યોનું પુનર્ગઠન, રાજકીય અને આર્થિક એકમ તરીકે રાજ્યો, ઉપ-રાજ્ય પ્રદેશો, પ્રાદેશિક અસમાનતા, નવાં રાજ્યો માટેની માંગણી

ભારતમાં જેન્ડર અને રાજકારણ: સમાનતા અને પ્રતિનિધિત્વના મુદ્દાઓ

ચૂંટણીનું રાજકારણ: સહભાગિતા, પ્રતિદ્વંદતા, પ્રતિનિધિત્વ, ઉભરતા પ્રવાહો

એકમ ૯: જાહેર વહીવટ

જાહેર વહીવટ: અર્થ અને વિકાસ, જાહેર અને ખાનગી વહીવટ, અભિગમો:
પ્રણાલી સિદ્ધાંત, નિર્ણય-પ્રક્રિયા અને પર્યાવરણીય અભિગમ

જાહેર વહીવટના સિદ્ધાંતો અને વિભાવનાઓ: વૈજ્ઞાનિક વ્યવસ્થાપન સિદ્ધાંત,
તર્કસંગત વિકલ્પ સિદ્ધાંત, નૂતન જાહેર વહીવટ, વિકાસ વહીવટ, તુલનાત્મક
જાહેર વહીવટ, નવું જાહેર વ્યવસ્થાપન, ઉદારીકરણ અને વૈશ્વિકીકરણના યુગમાં
જાહેર વહીવટનું બદલાતું સ્વરૂપ

સંગઠનના સિદ્ધાંતો અને નિયમો: વૈજ્ઞાનિક વ્યવસ્થાપન સિદ્ધાંત, અધિકારીતંત્ર
સિદ્ધાંત, માનવ સંબંધ સિદ્ધાંત

સંગઠનનું વ્યવસ્થાપન: નેતૃત્વ અને અભિપ્રેરણાના સિદ્ધાંતો

સંગઠનીય સંપ્રેષણ: સિદ્ધાંતો અને નિયમો, ચેસ્ટર બર્નાર્ડનો સંપ્રેષણ સિદ્ધાંત,
સંગઠનમાં માહિતીનું વ્યવસ્થાપન

સંગઠનમાં સંઘર્ષોનું વ્યવસ્થાપન: મેરી પાર્કર ફોલેટ

ઉદ્દેશો-પ્રેરિત વ્યવસ્થાપન: પીટર ધ્રકર

એકમ ૧૦: ભારતમાં સરકાર અને જાહેર નીતિ

શાસન, સુશાસન અને લોકતાંત્રિક શાસન; રાજ્ય, નાગરિક સમાજ અને
વ્યક્તિઓની ભૂમિકા

ઉત્તરદાયિત્વ અને નિયંત્રણ: નિયંત્રણ-સંતુલન માટેની સંસ્થાકીય યંત્રણાઓ,
કારોબારી પર ધારાસભાનું નિયંત્રણ, વહીવટી અને અંદાજપત્રીય નિયંત્રણ,

સંસદીય સમિતિઓ દ્વારા નિયંત્રણ, કારોબારી અને ધારાસભા પર ન્યાયતંત્રનું નિયંત્રણ, વહીવટી સંસ્કૃતિ, ભ્રષ્ટાચાર અને વહીવટી સુધારાઓ

સુશાસન માટે ની સંસ્થાકીય યંત્રણાઓ: માહિતીનો અધિકાર, ગ્રાહક સુરક્ષા કાયદો, નાગરિક અધિકારપત્ર (ચાર્ટર), ફરિયાદ નિવારણ વ્યવસ્થા, ઓમ્બ્ડ્સમેન, લોકપાલ, લોકાયુક્ત

જમીની સ્તર પરનું (ગ્રાસ રૂટ્સ) શાસન: પંચાયતી રાજની સંસ્થાઓ અને તેમની કાર્યવાહી

આયોજન અને વિકાસ: વિકેન્દ્રિત આયોજન, વિકાસ માટે નું આયોજન, ટકાઉ (સસ્ટેનેબલ) વિકાસ, સહભાગી વિકાસ, ઈ - ગવર્નન્સ, નીતિ આયોગ

સામાજિક-આર્થિક વિકાસના સાધન તરીકે જાહેર નીતિ: આવાસ, સ્વાસ્થ્ય, પેય જળ, અન્ન સુરક્ષા, MNREGA, NHRM, RTE

જાહેર નીતિની દેખરેખ અને મૂલ્યાંકન; સાશન પ્રક્રિયાને ઉત્તરદાયી બનાવવા માટેની યંત્રણાઓ, જન-સુનાવણી, સામાજિક ઓડિટ